

Föräldrautbildning

Grethe Lundblad

I denna artikel sammanfattas Barnomsorgsgruppens diskussioner kring föräldrautbildningen.

De tankegångar som finns i artikeln kan återföras till Betänkandet "Samverkan i barnomsorgen" (SOU 1975:87).

Artikeln bör ses som underlag i en diskussion om föräldrautbildningens tänkbara roll för våra barns uppväxtvillkor. De tankar som förs fram utgör också grunden för den försöksverksamhet som Barnomsorgsgruppen initierar i anslutning till utredningsarbetet.

Grethe Lundblad är riksdagsledamot och ordförande i Barnomsorgsgruppen.

Bakgrund

De senaste åren har intresset för barns uppväxtvillkor vuxit sig allt starkare. Det har utgivits en mängd populärvetenskaplig litteratur om barns utveckling och uppfostran. Det skrivs mycket i tidningarna om de här frågorna. Detta visar på ett växande intresse för hur barn har det — men också på den osäkerhet som finns bland föräldrar.

Det är dock ingen ensidig bild. Både en allmän osäkerhet och en blind övertro på vissa metoder för fostran kan böttna i brister beträffande kunskaper, och känslighet inför problem kring förhållandet till de egna barnen.

I allt fler familjer förvärvsarbetar båda föräldrarna och många blir föräldrar samtidigt som de är nya på arbetsmarknaden. De måste klara av flera svåra och krävande uppgifter samtidigt. Föräldrar i denna situation lever i ett nytt och i många stycken oprövat livsmönster. De är själva uppvuxna 30 år tidigare i familjer där modern

oftast var hemma på dagarna. Detta bidrar till osäkerhet om vad som krävs av en förälder idag.

Den hemarbetande föräldern har kanske mindre yttre krav på sig och kan därför mera lugnt finna sig till rätta som vårdare och fostrare av barnen. Men den pågående debatten om familjens roll i dagens samhälle gör att dessa föräldrar ofta tvivlar på och ifrågasätter sitt egenvärde som hemmaföräldrar. Det finns också en risk att barnen blir beroende av modern och att fadern — som är borta hela dagarna — berövas sin del i ansvaret för barnen.

Rollen som förälder är ständigt under debatt. Dagens föräldrar ifrågasätter de uppfostringssätt som tidigare generationer tillämpat, samtidigt som deras egna uppväxterfarenheter hela tiden finns med och påverkar förhållandet till de egna barnen.

Barnomsorgsgruppen

Från olika organisationer och myndigheter har krav ställts på att samhället skall erbjuda föräldrar någon form av "föräldrautbildning" för att ge hjälp och stöd i fostran av barnen.

År 1973 fick socialdepartementets barnomsorgsgrupp i uppgift att undersöka hur en föräldrautbildning skulle kunna se ut i fråga om innehåll och organisation för att kunna nå alla föräldrar med barn i förskole- och skolåldern.

I delbetänkandet "Samverkan i barnomsorgen" redovisar barnomsorgsgruppen synpunkter på föräldrautbildning som man vill skall diskuteras ute i kommuner och landsting, i organisationer och föreningar, av föräldrar och andra. De synpunkter som kommer fram i denna diskussion kan ge vägledning för barnomsorgsgruppens fortsatta arbete. Så småningom skall det komma ett förslag

till hur samhällets medverkan i föräldrautbildningen bör utformas.

Vad är föräldrautbildning

Föräldrautbildning är ett nytt begrepp, vars innebörd det råder stor osäkerhet om i den allmänna debatten. Barnomsorgsgruppen anser att själva beteckningen föräldrautbildning inte är rättvisande, då det inte är fråga om undervisning och utbildning i ordets traditionella betydelse. Man väljer dock att tills vidare använda beteckningen föräldrautbildning, då detta redan är myntat och allmänt använt.

Barnomsorgsgruppen menar med föräldrautbildning inte utbildning i traditionell mening, där deltagarna undervisas av en lärare och lär sig genom att läsa en massa böcker. I stället är det deltagarnas egna kunskaper och erfarenheter, deras egen aktivitet, som skall vara grunden för utbildningen.

Föräldrautbildningen bör bidra till en ökad medvetenhet om att vårt sätt att förhålla oss till barnen påverkas av förhållanden i samhället och av vårt samspel med andra människor. En sådan ökad medvetenhet kan göra det möjligt för föräldrar att bättre se och förstå vad som ligger bakom vårt konkreta handlande i relation till våra barn. I korthet anser barnomsorgsgruppen att föräldrautbildning bör bidra till:

- att alla vuxna bör ta ansvar för att ge alla barn en god uppväxtmiljö,
- att alla föräldrar bör få stöd i sitt föräldraskap och inflytande över sin egen och barnens situation — bl a i förskolan och i skolan,
- att alla barn och ungdomar bör förberedas för föräldraskap.

Hur bör föräldrautbildningen utformas?

Hur bör då föräldrautbildningen utformas eller bedrivas för att man skall kunna nå de mål som har nämnts här?

En utgångspunkt är att föräldrautbildning bör bygga på kontakt och ömsesidigt utbyte människor emellan, som gör att man själv får upptäcka och ta in nya erfarenheter och komma till insikt samt bibringas nya kunskaper.

Vidare bör föräldrautbildning bidra till att skapa mer kontakt mellan föräldrar och den personal, som har hand om våra barn, t ex i förskolan och i skolan.

Förutsättningarna för denna typ av kunskapsinhämtande finns bl a i gruppsamtal för föräldrar, som befinner sig i samma situation, t ex föräldrar som väntar barn eller föräldrar med barn i samma förskoleavdelning eller klass.

I samtalsgrupper ger deltagarna själva material till diskussionen genom att ta upp sådana diskussionsämnen och frågor som är aktuella och väsentliga för deltagarna i gruppen, föräldrar får del av hur andra föräldrar har det tillsammans med sina barn, hur andra handlar i olika uppfostnings-situationer. Gruppledaren skall främst underlätta detta utbyte av erfarenheter och sammanfatta diskussionen.

Att prata med andra människor i samma situation kan betyda att man blir mera medveten om att man har gemensamma intressen, att man inte är ensam om sina upplevelser och svårigheter.

I dessa samtal kan de som arbetar med barn vid de olika institutioner, som når föräldrar och barn, bidra med sina speciella kunskaper, och personalen kan i sin tur ta del av föräldrarnas erfarenheter. Föräldrar och personal kan på så sätt arbeta tillsammans för att förbättra barnens uppväxtmiljö.

Utvecklingen inom förskolan kommer att medföra att föräldrar i ökande utsträckning kommer att vistas i förskolan, dels i samband med inväning och dels vid återkommande kontaktdagar m m. Det är väsentligt att utnyttja och vidareutveckla dessa tillfällen till aktivt eget deltagande från föräldrarnas sida.

I olika aktiviteter som förekommer i förskolan och i skolan, i barngrupperna och i samspel mellan barn och personal bör föräldrarna kunna gå in och bli delaktiga.

I denna typ av samarbetssituationer finns möjligheter för föräldrar att "lära" genom eget deltagande, genom att iaktta, genom att få del av hur andra handlar i samma situation, genom att diskutera och bearbeta olika upplevelser, känslor och reaktioner, genom att få erfarenheter av andra

vuxnas förhållande till barn.

Sådana konkreta erfarenheter kan utgöra värdefullt diskussionsmaterial i samtal mellan föräldrar och personal. Det skapar en gemensam utgångspunkt bl. a. för samtalsgruppen.

Föräldrarnas medverkan i förskolan och skolan har även en stor betydelse för att föräldrarna skall lära känna dessa verksamheter, kunna delta i diskussionen om mål och arbetsformer inom förskolan och skolan samt kunna vara med och påverka utformningen av verksamheterna.

Föräldrautbildning i form av aktivt föräldradeltagande har därmed betydelse för att skapa broar mellan barnens olika miljöer — hemmet, förskolan, skolan, fritidsverksamheter osv.

Föräldrautbildningen under olika faser av livet

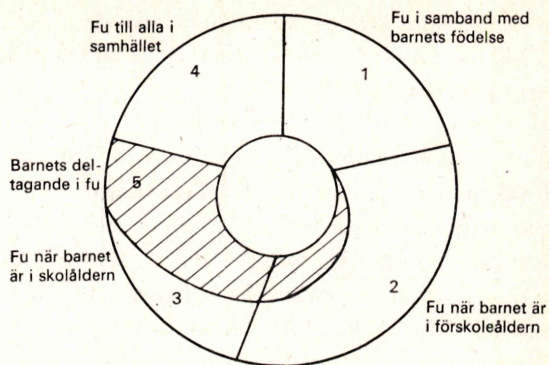
Enligt det synsätt barnomsorgsgruppen har bör samhället få ansvar för att föräldrautbildning erbjuds alla föräldrar och att de ges möjlighet att delta. Samhället bör därför ansvara för organisation, genomförande och innehåll i en allmän föräldrautbildning. Samhället får därmed också det ekonomiska ansvaret. Föräldrautbildningen bör kunna knytas till de samhällsorgan som naturligt när barnfamiljerna under barnens uppväxt: mödrahälsovård, förlossningsvård, barnhälsovård, förskolan och skolan.

Barnomsorgsgruppen vill se föräldrautbildning som en rättighet för alla föräldrar och tar därmed avstånd från tanken på ett obligatorium. Ett obligatorium skulle eventuellt behöva utrustas med sanktioner av ekonomisk eller juridisk art vilket inte är en tilltalande tanke. För att alla föräldrar skall kunna delta måste först vissa förutsättningar skapas. En utbyggd daghems- och fritidsverksamhet för förskolebarn resp. skolbarn, men också tid för gemenskap mellan barn och förvärvsarbetande föräldrar är viktiga förutsättningar.

Där behov av speciella eller kompletterande aktiviteter föreligger, t ex för adoptivföräldrar, föräldrar till handikappade barn eller dylikt, kan också andra samhällsorgan och organisationer i samarbete och i delat ansvar genomföra dessa.

Föräldrautbildning kan indelas i fyra faser under livscykeln enligt följande skiss (fig. 1).

Fig. 1.

Fas 1. Föräldrautbildning i samband med barnets födelse.

Mödrahälsovården når i dag nästan alla blivande mödrar. Inom förlossningsvården träffar man alla mödrar och en stor del av fäderna. Så gott som alla spädbarns föräldrar och en ökande andel av föräldrar till förskolebarn har man i dag kontakt med inom barnhälsovården.

Det finns alltså unika möjligheter att under denna tid nå alla föräldrar genom dessa organ. Man bör ta vara på denna möjlighet till kontakt inom dessa samhällsorgan vid skapandet av en organisation för en allmän föräldrautbildning. En fast organisation som kan nå alla föräldrar under detta skede kräver att mera kontinuitet och samverkan finns mellan mödrahälsovård, förlossningsvård, barnhälsovård och förskola.

Enligt barnomsorgsgruppen bör man se hela perioden omkring ett barns födelse som en helhet. Då pågår en utveckling, där de olika stadierna bygger på och är beroende av varandra. Föräldrautbildningen bör tillgodose föräldrarnas behov av att förbereda sig och få stöd inför föräldraskapet och som nyblivna föräldrar.

I korthet kan detta innebära:

Föräldrar har behov av förlossningsförberedelser som innebär kunskap om graviditetsförloppet samt träning inför förlossningen.

Vidare behöver föräldrarna stöd och information då det gäller sociala frågor.

Föräldrarna behöver likaså möjligheter att få diskutera den psykologiska sidan av föräldraskapet — den förändrade rollen, förväntningar och

besvikelser, relationen till den närmaste omgivningen och till det blivande/nyfödda barnet.

Slutligen behöver föräldrarna få sätta sig in i det nyfödda barnets behov och vård.

Fas 2. Föräldrautbildning när barnet är i förskoleåldern.

Barnomsorgsgruppen ser förskoleverksamhet — i heltidsgrupp, deltidsgupp eller öppen förskola — som en rättighet för alla barn under uppväxten tills de börjar skolan. Förskolan ses därvid som ett centrum för aktiviteter för barn och barnfamiljer, där föräldrautbildning kan ingå som en viktig och naturlig del.

För att förskolevistelsen skall bli lyckad för barnet krävs att föräldrar och personal lär känna varandra. Föräldrarna behöver förstå och aktivt ta del av förskolans arbetssätt och personalen behöver förstå barnets och föräldrarnas livssituation. Det samarbete som kan komma till stånd mellan föräldrar och personal blir viktigt också av den anledningen att det kommer att bli en förebild för barnet och ge det en uppfattning om vad samarbetet innebär. Barnets upplevelse av socialt liv kommer att präglas av det samspel det ser och upplever mellan vuxna, bl a mellan föräldrar och förskolans personal.

Föräldrautbildning kan utgöra en viktig del i den föräldrasamverkan som utgör grundstenarna i förskoleverksamhetens innehåll. Föräldrarnas aktiva deltagande samt samtalsgrupper för föräldrar och personal är former för föräldrautbildning, som kan provas inom förskolan. Förutom föräldrarnas aktiva deltagande i lek och sysselsättning i gemenskap med barn och förskolepersonal bör det finnas möjligheter till samtalsgrupper för föräldrar och personal.

För de barn som i dag står utanför förskolan bör någon alternativ form av förskoleverksamhet kunna anordnas. Den öppna förskolan för dessa barn och deras dagliga vårdare utgör ett värdefullt stöd trots att den öppna förskolan på intet sätt utgör någon ersättning för förskolans hel- och deltidverksamhet. Den öppna förskolan bör även kunna ha en viktig uppgift med föräldrautbildning för den här målgruppen.

"Inom kort är tonåringarna från bostadsområden och skolor mödrar och fäder till nästa generations barn. Måtte samhället (vi) göra det rimligare för dem att förena föräldraskap med arbete och lättare att bli hörda i politisk och kulturell verksamhet. Måtte de kunna överskrida de roller som gav deras mödrar skuldkänslor och berövade dem kontakten med sina fäder. Måtte de kunna överskrida sina föräldrars privata världar till bredare lokala och globala engagemang."

Rita Liljeström i Barnmiljöutredningens rapport.

Fas 3. Föräldrautbildning när barnet är i skolåldern.

Skolan har ännu tydligare än förskolan en dubbel roll i föräldrautbildningen. Dels möter den föräldrar i egenskap av målsmän för skolans elever, dels möter den eleverna som presumtiva framtida föräldrar. När eleven befinner sig i grundskolans högstadium och i gymnasieskolan är föräldraskapet tidsmässigt nära. Föräldrautbildning i skolan och barnomsorgen för skolbarnen bör vara en fortsättning på föräldrautbildning i förskolan. Om föräldrarna har nåtts av föräldrautbildning under barnets förskoleålder bör det upplevas som naturligt att denna fortsätter även efter det att barnet börjat skolan.

Föräldrautbildning i skolan bör ses som en del av det samarbete, det samspel mellan hem-skola-fritid-föreningsliv och samhälle, som är nödvändigt för att ge barnet en gynnsam total uppväxtsituation. Föräldrautbildning bör därför vara ett gemensamt ansvar för föräldrar, fritidshemmens personal, fritids- och ungdomsledare, lärare och övrig personal i skolan.

Härtill krävs främst att föräldrarna ges möjligheter att själva delta i skolans och fritidshemmets olika aktiviteter, som en fortsättning på det aktiva deltagandet i förskolan. Föräldrar bör kunna vara aktivt deltagande både i den vanliga skoldagen och i andra verksamheter som fritidsdagar, utflykter, studiebesök m m. Föräldrarna bör på detta sätt göras delaktiga i skolans och fritidshemmets

arbete. Detta kan ge föräldrarna större förståelse för och inlevelse i barnens skolvärld och de svårigheter de kan möta i skolan och som sedan kan ta sig uttryck hemma. Detta är särskilt viktigt för föräldrar med tonårsbarn.

De klassmöten som vanligen förekommer bör kunna vidareutvecklas eller kompletteras med andra former av gruppsamtal. Dels behöver föräldrarna få information om all verksamhet i skolan och i synnerhet om den egna klassens arbete. Föräldrarna behöver dessa möten även för att diskutera och planera olika aktiviteter i klassen eller att diskutera konflikter eller svårigheter som berör hela klassen. Föräldrarna bör vidare få möjlighet att i grupp utbyta erfarenheter med andra föräldrar, få diskutera sin föräldraroll och barnens "nya liv" under denna period. I dessa samtal bör personalen delta och bidra med sina erfarenheter, kunskaper och frågeställningar. Elever i tonåren bör kunna delta i gruppdiskussioner med föräldrar och skolans personal.

Fas 4. Föräldrautbildning till alla vuxna.

En stor del av den vuxna befolkningen kommer sällan i kontakt med barn. Ändå kommer alla vuxna i sina olika roller som samhällsmedlemmar att direkt eller indirekt påverka barnens livssituation. En bättre förståelse för och ökade kunskaper om barnen borde vara av värde för alla människor, inte minst för att skapa en bred förståelse för insatser på skilda områden i syfte att förbättra barnens levnadsförhållanden.

Föräldrautbildning i vid mening bör därför riktas till alla vuxna och inte bara till dem som har vårdansvar för barn. Den bör kunna leda till att

"Fattigkänsla i överflödet är att inte våga lappa ungarnas jeans — då ser ju alla att man inte har råd.

Man tar hellre ett skift övertid på våren för att kunna köpa en splitterny cykel än man tar med sig barnet och visar det våren. Blommorna, fågelsången och lukten."

Marit Paulsen i Förlossningen.

alla vuxna tar ansvar för att ge alla barn en god uppväxt.

För att nå ut till en bred allmänhet är t ex TV, radio, press och litteratur viktiga media. Genom dessa kan många människor nås, de har en bred opinionsbildande effekt och påverkar attityder.

Studieförbundens roll i föräldrautbildningen

Studieförbundens roll i föräldrautbildningen bör främst vara att fördjupa och komplettera samhällets föräldrautbildning. De olika studieförbunden kan t ex erbjuda en föräldrautbildning som präglas av deras politiska, ideologiska syn på frågor om barn och familj. Genom att åsikter och värderingar uttalas och ställs mot varandra kan de ge upphov till debatt och ställningstaganden som kan föra utvecklingen framåt. Barnomsorgsgruppen är medveten om att man i samhällets regi endast kan tillfredsställa en begränsad del av det mycket stora behov och de många önskemål om föräldrautbildning som kommit till uttryck de senaste åren.

Studieförbunden kan också komplettera den allmänna föräldrautbildningen genom att erbjuda fördjupad föräldrautbildning inom olika ämnesområden eller föräldrautbildning för speciella grupper.

Försöksverksamheter med föräldrautbildning

Barnomsorgsgruppens försöksverksamhet
Barnomsorgsgruppen har till uppgift att i olika former bedriva försöksverksamhet med föräldrautbildning. I försöksverksamheten ingår att söka motivera samtliga föräldrar inom resp. målgrupp att ta del av föräldrautbildningen. De tankar om föräldrautbildning som finns i "Samverkan i barnomsorgen" är vägledande för Barnomsorgsgruppens fortsatta försöksverksamhet.

Den försöksverksamhet som för närvarande pågår går i första hand ut på att finna former och innehåll för en föräldrautbildning som vänder sig till blivande och nyblivna föräldrar samt till föräldrar med barn upp till skolåldern.

Huddinge kommun

I samarbete med kommunen och landstinget bedriver barnomsorgsgruppen sedan 1974 försöksverksamhet med samordnad familjeservice i Huddinge. Barnomsorgsgruppen har nu att vidga försöksverksamheten till att omfatta samordnad föräldrautbildning som vänder sig till samtliga blivande mödrar och fäder bosatta i Västra Flemingsberg, (ett nytt bostadsområde i anslutning till Huddinge sjukhus), samtliga nyblivna föräldrar på BB vid Huddinge sjukhus samt föräldrar i Västra Flemingsberg med barn i förskoleåldern som ännu ej är i förskolan. Föräldrautbildningen bör ses som en nära koppling till redan pågående försök med uppsökande verksamhet i Huddinge kommun.

Syftet med försöksverksamheten är att detaljutföra förslag till ett föräldrautbildningsprogram för MVC-BB-BVC, som sedan kan prövas i full skala.

På MVC erbjuds de blivande föräldrarna att delta i samtalsgrupp under ledning av barnmorskan, som också träffar mödrarna i det vanliga MVC-arbetet.

Om möjligt bör en gradvis övergång av grupperna från MVC och BVC eftersträvas. När den del av programmet, som barnmorskan leder avslutats och mödrarna i gruppen börjat förlösas, övertas gruppen av BVC-sjuksköterskan. Under en kortare tid kan således både gravida och nyblivna förlösta kvinnor ingå i gruppen.

På BB skall försöksverksamheten bidra till att strukturera och fördjupa de redan nu existerande kontakterna mellan barnsköterska, sjuksköterska, annan personal och föräldrar.

Vidare skall försöksverksamheten omfatta att samla mödrar och fäder till gruppdiskussioner kring de nyblivna föräldrarnas upplevelser och nu-situation som nyblivna föräldrar, samt praktiska frågor kring vård av barnet och dess behov.

Västerås

I Västerås bedrivs sedan februari 1975 försök med föräldrautbildning vid den öppna förskolan i bostadsområdet Vallby.

Försöksverksamheten sker i samarbete mellan

barnstugeförvaltningen, socialförvaltningen och landstingets barnhälsovård.

De tre huvudpunkterna i försöksverksamheten är:

Öppen förskoleverksamhet, lekrådgivning och kontaktverksamhet för hemarbetande föräldrar och dagbarnvårdare med barn upp till 6 år.

Föräldrautbildning sker i form av föräldrarnas aktiva medverkan i öppen förskola tillsammans med barnen och förskolepersonal samt i form av samtalsgrupper. Föräldrautbildningen är inriktad på hemarbetande föräldrar och dagbarnvårdare. Dessutom vänder man sig särskilt till invandrarfamiljer.

Barnomsorgsgruppen avser nu att fördjupa denna försöksverksamhet med avseende på föräldrautbildning för föräldrar vars barn ej är i förskola genom bl.a. strukturering av innehållet i samtalsgrupper, utveckling av metodik samt utformning av lämplig form för handledning av gruppledare.

Luleå

Projektet i Luleå omfattar föräldrautbildning för föräldrar med barn på daghem. Personal och föräldrar medverkar i fem förskolor.

Syftet är att hitta en arbetsform där föräldrar och personal kan prata öppet och förtroligt om vardagen på daghemmet, om hur det är att vara personal och förälder, om hur förhållandet föräldrar, personal och barn borde vara.

Föräldrar och personal träffas avdelningsvis på kvällstid till en början varje vecka efter en tid ca var tredje vecka.

Grupperna har tillgång till TV-program på kassetter samt möjlighet att på videoband filma olika daghemssituationer — måltider m m — och sedan resonera om vad de har sett. Huvudvikten ligger vid att diskutera de egna barnens förhållanden på dagis.

TRU:s försöksverksamhet med föräldrautbildning

Inom den statliga TRU-kommittén (Television och Radio i utbildningen) arbetar man med frågan om föräldrautbildning sedan 1970. Man gör dels

föräldrautbildningsprogram för radio och TV, dels gör man olika program avsedda som diskussionsunderlag eller studiematerial i olika former av föräldrautbildningsverksamheter. TRU har startat egen försöksverksamhet för att pröva sina program när det gäller innehåll, i vilket sammanhang de ska användas m m.

Dessutom har TRU och barnomsorgsgruppen ett samarbete i gång kring föräldrautbildning. Bl a bidrar TRU med sitt programmaterial i barnomsorgsgruppens försöksverksamhet.

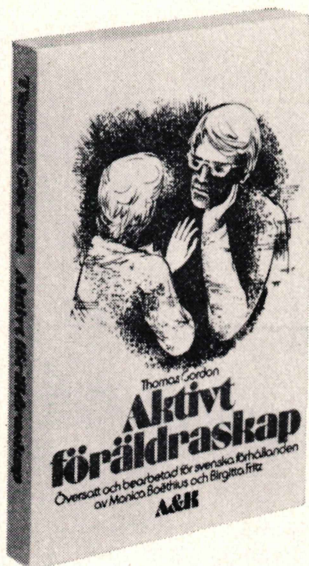
Föräldrautbildning i sitt sammanhang

Inledningsvis nämndes att intresset för föräldrautbildning snabbt utvecklats samtidigt som intresset för barns uppväxtvillkor ökat. Det skulle dock vara felaktigt tro, att föräldrautbildning en-

sam skulle kunna förändra utvecklingsklimatet i positiv riktning. Det är viktigt att både ekonomiska reformer samt förbättringar inom barnomsorgen och skolan fortsätter som viktiga förutsättningar för att öka föräldrarnas möjligheter att vara mer tillsammans med sina barn och ge dem rika barndomsupplevelser.

Föräldrautbildning kan bli en viktig satsning för att öka trygghet, jämställdhet och demokrati i barns uppväxtvillkor. Men föräldrautbildningen får inte bli en frälsningslära. Framför allt förutsätter den — och kräver — all berörd personals och beslutsfattares levande intresse och skaparglädje samt ett stort engagemang från föräldrarnas sida. Men målet — att i solidaritet ge alla barn goda uppväxtvillkor är värd en kraftfull insats.

Läs AKTIVT FÖRÄLDRASKAP

ca 50:—

Thomas Gordons uppmärksammade bok, översatt och bearbetad för svenska förhållanden av Monica Boëthius och Birgitta Fritz.

Det aktiva föräldraskapet, som presenteras och lärs ut i boken, bygger i huvudsak på tre färdigheter:

- Aktivt lyssnande
- Att ge klara "jag-budskap"
- Att lösa konflikter så att ingen förlorar

Så här skriver Agneta Roth i Kvällsposten:

"Det låter nästan för bra för att vara sant! Ändå handlar det bara om sunt förnuft och att ge avkall på egen makt. Aktivt föräldraskap måste vara väl värt ett försök."

I BOKHANDELN Askild & Kärnekull